

РОЗВИТОК ПОЛЬОВОГО КОРМОВИРОБНИЦТВА В КОНТЕКСТІ ПРОПОРЦІЙНОСТІ СПОЛУЧЕННЯ ГАЛУЗЕЙ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

**ПИСАРЕНКО С.В., К.С.-Г.Н., МИКОЛЕНКО І.Г., К.Е.Н.,
ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ**

Розвиток польового кормовиробництва в контексті пропорційності сполучення галузей сільського господарства. В статті висвітлено результати аналізу стану кормовиробництва в Україні, обґрунтування ролі прогресивних технологій виробництва кормів в реалізації комплексного підходу до реставрації тваринницької галузі, а також визначення тенденцій розвитку польового кормовиробництва за сучасних умов.

Prodrress of Feed-production in the Context of Producing Spheres Re-union Proportion. The feed-production current statement is analyzed and the importance of feed-production progressive technologies for solving of cattle-farming restoring problem are considered in the article.

Постановка проблеми. Сучасний стан вітчизняного агропромислового комплексу ставить під сумнів ефективне виконання ним функції забезпечення продовольчої безпеки держави. На сьогоднішній день ситуація на внутрішньому ринку сільськогосподарської продукції характеризується посиленням цінової конкуренції між вітчизняними товаровиробниками та постачальниками продукції іноземного походження майже за всіма структурно вагомими її видами. При цьому найбільшої гостроти ця проблема набуває на ринках продукції тваринництва. До об'єктивних причин такого становища можна віднести те, що саме вітчизняне тваринництво наразі не забезпечує продовольчої безпеки держави, адже рівень самозабезпеченості економіки України м'ясом та м'ясними продуктами в середньому за 2005-2008 роки склав лише 66,3 % [1].

На цьому фоні відбулися незворотні в короткостроковому періоді зрушення у структурі внутрішнього виробництва, що призвели до пгтучного зниження конкурентоспроможності вітчизняної продукції. До таких явищ слід, передусім, відносити кардинальне збільшення частки особистих селянських господарств

в валовій продукції сільського господарства, яка зросла у період 1990-2008 рр. з 30,6 % до 54,0 % [1], при чому переважно за рахунок продукції тваринництва. Вказані негаразди посилюються прагненнями України до інтенсифікації участі у процесах міжнародної економічної інтеграції. При цьому далеко не завжди вітчизняна сільськогосподарська продукція виявляється більш конкурентоспроможною у порівнянні з імпортованою, навіть, на внутрішньому ринку.

Додатковою проблемою є дисбаланси у реалізації в сучасних умовах комерційних інтересів суб'єктів, які відносяться до сфери виробництва та сфери обігу продукції. Як свідчать результати попередніх досліджень, рівень економічної ефективності функціонування суб'єктів сфер переробки та обігу сільськогосподарської продукції перевищує рівень ефективності основної діяльності аграрних підприємств у 9,9 та 26,6 рази, відповідно [2]. Як наслідок, викривлюється дія цінового механізму, як основи ринкових взаємовідносин суб'єктів господарювання та споживання.

Ще однією проблемою функціонування аграрного сектора вітчизняної економіки є тривале застосування екстенсивної моделі розвитку вітчизняного сільського господарства та домінування доктрини аграрної політики декларативного типу. Ці обставини опосередковуються у відсутності механізмів стимулювання технологічного зростання аграрного виробництва, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств та їх продукції на внутрішньому та зовнішніх ринках, а також розвитку процесів агропромислової інтеграції та підвищення інвестиційної привабливості аграрного сектора економіки. Зважаючи на характер всіх перелічених проблем, головною перешкодою їх успішного розв'язання в контексті забезпечення продовольчої безпеки держави є низька ефективність основної діяльності суб'єктів виробничої сфери аграрного сектора економіки, передусім, вже традиційно збиткової тваринницької галузі.

Наразі головною задачею є не тільки забезпечення ефективного функціонування товаровиробників, а й виправлення асиметрій ринку сільськогосподарської продукції та дотримання пропорційного розвитку галузей агропромислового комплексу у

відповідності до потреб внутрішнього споживання.

В контексті вказаних проблем, асиметрій та суперечностей, все ж таки, в найбільш критичному стані знаходиться тваринницька галузь. Проблема її занепаду є складною та багатогранною і потребує комплексного підходу до свого вирішення. Протягом останніх п'ятнадцяти років вітчизняне тваринництво не витримувало конкуренції з постачальниками імпортованої продукції, а вступ України до СОТ фактично актуалізує питання про існування самої галузі в структурі аграрного сектора української економіки. При цьому головною проблемою в цьому контексті постає високий рівень внутрішніх витрат на виробництво тваринницької продукції, шляхом же створення конкурентних переваг цінового характеру залишається їх зниження. В свою чергу в структурі собівартості продукції тваринництва питома вага витрат на корми має найбільшу питому вагу. Так їх частка у собівартості молока становить 40-60 %, м'яса ВРХ та свинини – 65-75 %, м'яса птиці – 70-75 %, яєць – 50-65 %. [8, с. 312].

Тому паралельне розв'язання проблем функціонування інфраструктури ринків продукції тваринництва, запровадження інтегрованої системи державної підтримки тваринницької галузі та інтенсифікація виробництва кормів, власне, і мають складати основу реалізації комплексного підходу до усунення асиметрій галузевого розвитку аграрного сектора економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням гармонізації та підвищення ефективності функціонування аграрного сектора економіки присвячені дослідження багатьох вчених економістів. Зважаючи на спрямованість нашого дослідження доцільно звернути увагу на наукові роботи П.Т. Саблука, О.М. Шпичака, Б.Й. Пасхавера, С.М. Квапі, В.О. Точіліна, О. Пустовойта, О.М. Могильного, В.М. Онегіної, Т.О. Осташко, Ю.С. Коваленка та інших вітчизняних авторів. Вивченню проблем підвищення ефективності кормовиробництва присвячено роботи багатьох вітчизняних та зарубіжних економістів-аграрників, зокрема В.В. Бердникова, Д.П. Глуценка, П.К. Канінського, В.Ю. Перегудова, В.Г. Рижкова, П.Т. Саблука та інших.

Проте розгляд польового кормовиробництва, як чи не найважливішої складової процесу реставрації тваринницької галузі, в контексті необхідності забезпечення гармонійного галузевого розвитку аграрного сектора вітчизняної економіки потребує додаткового наукового пророблення.

Формулювання цілей статті. Ціллю даної публікації є висвітлення результатів аналізу параметрів технологічного розвитку польового кормовиробництва в контексті пропорційності сполучення галузей агровиробництва, а також визначення тенденцій розвитку польового кормовиробництва за сучасних умов.

Виклад основного матеріалу дослідження. Польове кормовиробництво є надзвичайно чутливою підгалуззю рослинництва, адже вся його продукція призначається для проміжного споживання безпосередньо в сільськогосподарському виробництві. Таким чином, попит на корми носить суто внутрішньогалузевий характер та визначається тенденціями розвитку тваринництва. Відповідно, реакцію виробників на скорочення виробництва тваринницької продукції, що виражається в зниженні обсягів виробництва кормів, опосередковано визначає інтенсивність попиту на продукцію тваринництва.

Центральним фактором, що визначає динаміку галузевого балансу в сільському господарстві держави, була й залишається ефективність виробництва та реалізації продукції різних галузей та підгалузей. Як і в будь-якій галузі економіки, в сільському господарстві, основною метою здійснення основної діяльності суб'єктів господарських відносин є отримання та максимізація прибутку. Проте, протягом довготривалого періоду проблемою для сільськогосподарських товаровиробників є здійснення, навіть, простого відтворення.

За даними Держкомстату України питома вага збиткових сільськогосподарських підприємств у 2007 році становила 29 % в загальній їх кількості [1, с. 52]. При цьому середні показники рентабельності в сферах виробництва та обігу відрізнялись у 2007 році в 4,6 рази при середній рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції 15,6 % [1, 5].

Наслідком зазначених явищ є стабільне скорочення обсягів внутрішнього виробництва сільськогосподарської продукції та структурних зрушень у рослинництві і тваринництві на фоні спадання ефективності діяльності агропідприємств. Безумовно, вказані обставини не могли не стати приводом для переформатування економічних процесів в функціонуванні як виробничої, так і невиробничої сфер аграрного ринку, передусім, сільського господарства.

Виконане дослідження дозволяє сформулювати основні положення щодо сучасного стану та тенденцій розвитку польового кормовиробництва.

По-перше, попит на продукцію польового кормовиробництва носить не тільки внутрішньогалузевий, а й, здебільшого, внутрішньогосподарський характер, що робить галузь прямо залежною від динаміки виробництва тваринницької продукції. Останнє зумовлює і надзвичайну чутливість галузі до тенденцій розвитку сільського господарства загалом, адже кормові культури першими виводяться з плану землекористування агропідприємств та заміщуються товарними, передусім, технічними культурами, серед яких домінують олійні (соняшник та ріпак).

По-друге, розширення площ посівів технічних, в першу чергу, олійних культур є не тільки наслідком раціонального реагування сільськогосподарських товаровиробників на тенденції розвитку внутрішнього ринку агропродовольчої продукції, а й віддзеркаленням загальносвітових тенденцій, адже сільськогосподарська сировина набуває все більш важливого значення в контексті не тільки продовольчої безпеки, а й викликів стратегії розвитку енергетичного потенціалу економіки.

По-третє, темпи спадання обсягів виробництва тваринницької продукції в Україні є катастрофічними через низьку її конкурентоспроможність навіть на національному ринку та надвисокі внутрішні витрати. Останнє суттєво змінило товарну структуру не тільки сільськогосподарського виробництва, загалом, а й рослинництва, зокрема.

По-четверте, наразі формування товарної політики агропідприємств з переважним використанням планування «від

досягнутого» призводить до подальшого порушення міжгалузевого балансу в сільськогосподарському виробництві та подальшого згортання ресурсних передумов реставрації та успішного розвитку тваринництва.

По-п'яте, недосконалість агрономічної та техніко-технологічної складових виробничої політики агропідприємств призводить до зниження якості сільськогосподарської сировини продовольчого призначення, створюючи приховані резерви для вирішення проблеми забезпечення тваринницької галузі на початковому етапі її реставрації кормами, передусім, за рахунок врожаїв зернофуражних культур.

Враховуючи зазначені положення можна зробити висновок про необхідність наукового пророблення методик та підходів до опрацювання дієдатних організаційно-економічних, агрономічних та інженерно-технічних рішень щодо створення потужної кормової бази, як каталізатора процесів реставрації вітчизняного тваринництва, які б не приносили шкоди ні товарній спеціалізації рослинницької галузі, що підтримує задовільний фінансовий стан агропідприємств, ані тваринництву, потенціал якого знаходиться у початковій стадії свого відновлення.

За цих умов особливої актуальності набуває саме технологічна складова формування потенціалу польового кормовиробництва, а саме, впровадження прогресивних агротехнологій, які б дозволяли отримувати врожаї кормових культур у відповідності до потреб виробництва продукції тваринництва в умовах скорочення площ їх посівів.

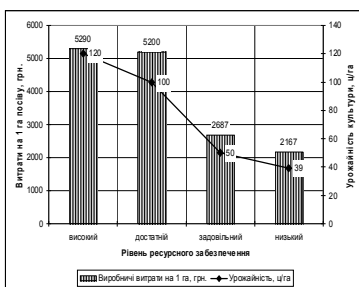
Застосування прогресивних технологій в польовому кормовиробництві покликане вирішити цю задачу. Виконані нами дослідження дозволяють стверджувати, що створення потужної кормової бази, яка б відповідала потребам інтенсивного розвитку тваринництва, є цілком можливим.

Проте, ступінь прогресивності агротехнологій виробництва кормів рослинного походження визначається ступенем ресурсозабезпеченості сільськогосподарського виробництва. Ми підтримуємо наукову позицію дослідників, які пропонують виділяти чотири рівні ресурсного забезпечення виробників сільськогосподарської продукції: високий, достатній, задовільний

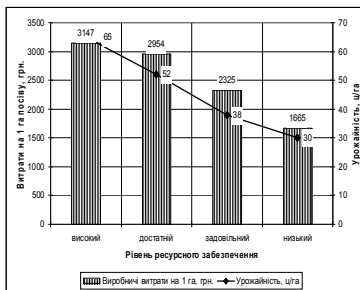
та низький [3-4].

Підприємства високого та достатнього рівня здатні застосовувати найпрогресивніші технології виробництва продукції та здійснювати розширене відтворення свого капіталу, орієнтуючись на оптимізацію виробничих витрат та максимізацію обсягів виробництва продукції з одиниці площі посіву. Підприємства задовільного та низького рівня будують свою виробничу політику на застосуванні традиційних підходів до формування агротехнологічних систем та здійснюють, здебільшого, просте відтворення, орієнтуючись на мінімізацію витрачання обігових коштів, що призводить до суттєвого скорочення урожайності сільськогосподарських культур.

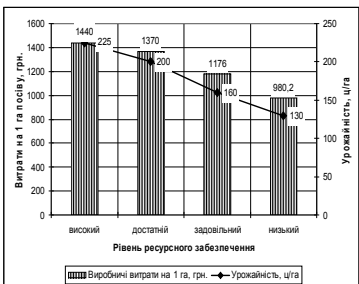
Результати моделювання показників результативності агротехнологічних систем за ступенем ресурсного забезпечення проілюстровані на рис. 1.

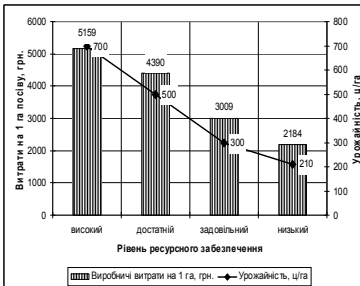
А) Кукурудза на зерно

Б) Ярий ячмінь

В) Еспарцет на сінаж

Г) Кукурудза на силос

Рис. 1. Результативність агротехнологічних систем

польового кормовиробництва при різному ресурсному забезпеченні розраховано за даними джерела [4]

Як бачимо, амплітуда коливань витрат на 1 га посіву культури, яка прямо визначає інтенсивність технологічних прийомів, що застосовуються в агротехнологічних системах, сягає 144 % від мінімального рівня витрат при коливаннях урожайності до 233 %.

Зазначені показники характеризують, передусім, доступні у сільському господарстві резерви інтенсифікації агротехнологічних систем польового кормовиробництва та доводить наявність головних передумов, необхідних для відродження тваринницької галузі в структурі вітчизняного агропромислового комплексу.

Для зміцнення кормової бази необхідно виявити найбільш ефективні кормові культури в конкретних природноекономічних умовах господарства. Це передбачає проведення економічної оцінки кормових культур, окремих видів кормів і раціонів. Від вибору найбільш економічно вигідних кормових культур великою мірою залежать рівень використання землі, собівартість і рівень рентабельності тваринницької продукції.

В умовах Полтавської області основним джерелом кормів є польове кормо виробництво. Лише невелику частину кормових ресурсів одержують від використання природних кормових угідь. Тому мінімі перевага надається інтенсифікації польового кормовиробництва.

Висновки. Проблема реставрації вітчизняного тваринництва є складною та багатогранною. Основною суперечністю, що заважає негайній інтенсифікації його розвитку, є асиметрія ефективності функціонування різних галузей агропромислового комплексу, характер якої не сприяє розміщенню коштів в тваринницькій галузі. Така ситуація викривляє міжгалузевий баланс в сільському господарстві та унеможливає його стабільний розвиток, а також досягнення високої ефективності функціонування внутрішнього ринку агропродовольчої продукції та, врешті-решт, економічно необхідного рівня забезпеченості держави продовольством.

Однак, розв'язання цієї суперечності наражається на небезпеку неефективного функціонування тваринницької галузі

навіть у разі вирішення проблем, що лежать в площині реалізації збутової стадії діяльності на ринках тваринницької продукції, адже її цінова конкурентоспроможність закладається, передусім, станом кормової бази. При цьому забезпечення ефективності формування останньої не повинно відбиватися на існуючій товарній спеціалізації рослинництва, яка дозволяє агропідприємствам підтримувати свій фінансовий стан в існуючих складних економічних умовах. Саме тому головним засобом забезпечення інтенсифікації польового кормовиробництва, як каталізатора розвитку тваринництва, має стати впровадження прогресивних агротехнологій, які дозволятимуть збільшувати обсяги виробництва кормів навіть на фоні скорочення площ під посівами кормових культур.

Література.

1. Сільське господарство України за 2008 рік. Статистичний збірник / Державний комітет статистики України; Під заг.кер. Ю.М. Остапчука. – К., 2009. – 370 с.
2. Красноручський О.О. Концентрація капіталу суб'єктів внутрішнього ринку сільськогосподарської продукції як фактор розвитку інноваційних процесів / О.О. Красноручський // Вісник НУ «Львівська політехніка»: Економічні науки. — 2008. — Вип. 9(71). — С. 86-93.
3. Технологічні карти та витрати на вирощування сільськогосподарських культур з різним ресурсним забезпеченням [монографія] / [Кол. авторів; За ред. Д.І. Мазоренка, Г.Є. Мазнева] — Харків: ХНТУСГ. — 2006. — 725 с.
4. Технології вирощування кормових культур при різному ресурсозабезпеченні [монографія] / [Кол. авторів; За ред. Д.І. Мазоренка, Г.Є. Мазнева] — Харків: ХНТУСГ. — 2008. — 488 с.
5. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Лісостепу України / [текст] / [Кол. авторів; Редкол.: М.В. Зубець (голова) та ін.] – К.: Логос, 2004. – с. 312.